

LETTERE
DI
CARLO VI RE DI FRANCIA
E DELLA
REPUBBLICA DI GENOVA
RELATIVE AL
MARESCIALLO BUCICALDO
PUBBLICATE DAL SOCIO
DOTT. ANTONIO CERUTI

NEL pubblicare l'*Ogdoas* di Alberto Alfieri (1), era nostra intenzione di allegare a quello scritto due lettere patenti di Carlo VI di Francia, che demandavano al maresciallo Giovanni Le Meingre, detto Bouciquaut, il titolo e i poteri di governatore e suo luogotenente in Genova. Quelle lettere trovansi apografe in un Codice della Casanatense. Ma la chiusura di quella Biblioteca e la conseguente inchiesta ritardarono troppo, per poter essere allegati all'*Ogdoas*, la copia di quei documenti, che ora finalmente compaiono staccati in questo volume a titolo di curiosità storica.

Quel codice del secolo XV porta il titolo di *Formularium Joannis Vicecomitis* duca di Milano, figlio e successore di G. Galeazzo, e contiene raccolti e trascritti molti atti della Cancelleria ducale di quel principe (non

(1) ATTI, XVII. 253.

*Litterae Caroli regis Francorum, quibus Joannem Moingrium instituit
gubernatorem ac dein sui locumtenentem Genuae.*

I. GUBERNATOR JANUAE PRO REGE FRANCORUM.

Karolus Dei gratia rex Francorum, dominus Januae, universis praesentes litteras inspecturis salutem. Ad reparandum et in melius reformandum regimen clarissimae civitatis nostrae Januae districtusque et territorii ac pertinentiarum ejusdem, ac etiam ad tutamen dictae nostrae civitatis et totius domini nobis ad causam ejusdem pertinentis, quam quidem civitatem nostram civesque et incolas ipsius nostros subditos et fideles furibunda petulantia nonnullorum datoris totius iniquitatis et humani generis inimici virulenta propinante malitia non modicum hactenus, quod multum nobis displicuit et merito perturbavit, sicut decet, nostrae solitudinis aciem, salubriter providere cupientes, et personam ad hoc idoneam eligere, cuius provida discretio solersque diligentia sciat, possit et velit in eadem nostra civitate illicita refrenare, refrenata pacifice dirigere, directa tueri, et quae minus debite acta sunt, ibidem temporibus praesentibus aequo justitiae libramine, cum moderamine tamen pietatis et dulcedinis, ad statum reducere debitum, pacificum et tranquillum, super hoc pluries cum praecarissimis patris et germano nostris Bitturiae, Burgundiae, Aurelianensi et Borboni ducibus pluribusque aliis principibus de genere nostro et aliis proceribus regni nostri consultationem habuimus, et demum ad personam dilecti et

fidelis militis et consilarii nostri Johannis de Moingre dicti Bouciquaut marescalli Franciae, viri utique generosa prosapia progeniti, in armis strenui, moribus instructi et ornati, consilioque pol-
lensis direximus quoad hoc oculos mentis nostrae.

Ideoque notum facimus, quod nos de ipsius militis et consilarii nostri virtuosis actibus et diligenti sollicitudine plene informati, et de ipso gerentes in his et maioribus fidutiam spetialem, ipsum gubernatorem jamdictae civitatis nostrae Ianuae districtusque et territorii ac pertinentiarum ejusdem ubicumque stantium facimus, constituimus et ordinamus, sibi que regimen, gubernationem et conservationem ipsius civitatis ac districtus, territorii et pertinentiarum praedictarum committimus per praesentes cum ejusdem gubernationis officii, potestatis et administrationis plenitudine et cum ceteris honoribus, praeheminentiis, stipendiis, juribus et emolumentis ad ipsum officium spectantibus et quae ad illud possunt et debent quomodolibet pertinere; dantes eidem militi et consilario nostro plenam, liberam, generalem et absolutam potestatem omnia et singula faciendi et exercendi, quae ad gubernationis officium supra-
dictum pertinent. Mandantes et districte praecipientes harum serie omnibus subditis nostris ad causam nostri domini januensis cujuscumque status et praeheminentiae existant, quatenus dicto gubernatori in his quae ad dictum spectabunt officium pareant efficaciter et intendant, quoscumque nobis confederatos, benivolos et amicos, quos idem gubernator pro quibuscumque negociis dictum officium tangentibus et eorum dependentiis duxerit requirendos, etiam amabiliter requirentes, quatenus in hoc sibi praebeant auxilium, consilium et favorem. Volumus insuper et mandamus stipendia et alia jura ad officium gubernationis hujusmodi quomodocumque spectantia eidem militi et consilario nostro per illos quorum interest plenarie persolvi, ac etiam in solventis vel solventium computis et rationibus integraliter allocari.

Datum Parisiis, XXIII Martii 1440 (1400).

II. LOCUMTENENS IN JANUA PRO REGE FRANCORUM.

Karolus rex Franchorum universis praesentes litteras inspecturis salutem. Licet dilectum et fidelem militem et consiliarium nostrum dom. Johannem de Moingre dictum Bouciquaut Marecallum Franciae per alias litteras nostras gubernatorem civitatis Januae districtusque, territorii et pertinentiarum ipsius fecerimus, et ad regimen dictae nostrae civitatis civiumque et districtualium ejusdem fidelium nostrorum duxerimus ordinandum; quia tamen circa regimen antedictum multa possent quotidie contingere, quae ampliori gubernatoris auctoritate forsitan indigerent, et ad quae in promptu propter locorum distantiam de competentibus remediis secundum casuum exigentiam, sicut esset expediens, providere nequiremus; nos ad hoc ne praedicta nostra civitas civesque et districtuales praedicti damnorum multorum, quae ex hoc eis valerent in futurum succrescere, dispendia patiantur, sollicitae provisionis antidoto providere cupientes, de magnitudine fidelitatis diligentiaque et probata providentia in commissis, quibus personam dicti consilarii ab experto cognovimus exornari, specialiter confidentes, ipsum locumtenentem nostrum in civitate nostra praedicta districtuque, territorio et pertinentiis suis omnibus ubicumque constitutis et in cunctis partibus, ubi dominium nostrum Januae se extendit, facimus, creamus, ordinamus et constituimus per praesentes, dantes et concedentes eidem harum auctoritate plenam, liberam et generalem potestatem praesidendi nostro nomine et pro nobis, ubicumque dominium nostrum Januae se extendit, ut praefertur, consilia congregandi et tenendi, et ad ea quascumque personas cujuscumque status et praeheminentiae sint nobis subditas evocandi et conveniendi mandandi, quoscumque iustitarios, castellanos, capitaneos, stipendiarios et alios officiales pro regimine, custodia et tuitione dictae nostrae civitatis, terrarum et locorum nobis ad causam domini ipsius subditorum creandi, ponendi, ordinandi et instituendi, ipsosque, quotiens sibi placuerit, ab officiis et stipendiis hujusmodi suspendendi, cassandi et destituendi; quaecumque homagia et fidelitates ac juramenta nobis et comuni Januae singulariter

et divisim praestari debita recipiendi et recipi faciendi, renuentes ea facere ad faciendum et praestandum compellendi; cum omnibus subditis, vassallis et conventionatis dictae nostrae civitatis ac communis Januae, etiam et cum quibusvis universitatibus et comunitatibus civitatum, castrorum, villarum et opidorum aliisque quibuscumque personis ubicumque constitutis, quae ab obedientia dictae nostrae civitatis et communis Januae se subtraxerunt, ut ad obedientiam nostram et dictorum civitatis et communis Januae revertantur et redeant omnibus viis et modis opportunis et possibilibus tractandi, easque et eos nec non quoscumque alios ad dictam obedientiam nostram venire volentes, et ad ipsam per tractatus amicabiliter, si fieri poterit, etiam et quoad eos qui a dicta obedientia se subtraxerunt, ut dictum est, vi armorum, si sit opus, reducendi; quascumque conventiones, promissiones et pacta propter hoc faciendi, juramenta quaecumque licita et honesta in animam nostram propter hoc praestandi, et ad tenendum et adimplendum ea quae per eum in praemissis facta fuerint; nec non et bona nostra obligandi, quoscumque bannitos et exules et foescatos a dicta civitate districtuque et territorio ipsius et in ipsis et ad ipsos et ad ipsam revocandi, eisdemque et aliis quibuscumque per generalem abolitionem, vel ad omnes et singulas offensas, rebelliones, inobedientias, incendia, homicidia, raptus et omnia alia et singula crimina et delicta per eos et eorum quemlibet contra rempublicam dictae nostrae civitatis et aliter perpetrata et commissa indulgendi, quietandi et remittendi, ipsosque ad civitatem nostram, districtum et territorium praedictum eorum famam, patriam et bona confiscata et non confiscata, prout sibi pro pace et securitate dictae nostrae civitatis communisque, habitantium et districualium praedictorum expedire viderit, restituendi; locumtenentem pro se et loco sui in dicto gubernationis officio in dicta nostra civitate districtuque, territorio et pertinentiis suis praedictis auctoritate nostra, dum et prout sibi placuerit, ordinandi et instituendi, ipsumque etiam dum voluerit revocari; quascumque ligas, confederationes et conventiones cum quibuscumque dominis, universitatibus et communibus pertinentium praedictarum nobis pro securitate domini nostri praedicti civitatis et communi praedictis accomodas tractandi, ineundi et firmandi; et

generaliter omnia alia et singula faciendi, quae ad officium locumtenentis quomodolibet spectant, et quae nos ibidem faceremus, si personaliter interessemus, absque tamen alienatione dominiorum nostrorum et dicti comunis iuriumque dominii nostri supradicti; mandantes omnibus nobis ejusdem dominii nostri ratione subiectis, quatenus dicto consiliario et locumtenenti nostro tamquam nobis in omnibus pareant efficaciter et intendant, quoscumque nobis confederatos, benivolos et amicos amicabiliter requirentes, ut eidem militi et consiliario nostro in omnibus officium praedictum tangentibus, de quibus ipsos duxerit requirere, praebeant consilium, auxilium et favorem. In quorum etc.

III. LITTERAE CAROLI VI REGIS FRANCIAE AD JANUENSES.

Carolus Dei gratia Francorum rex et dominus Januae. Universis et singulis, ad quos sive quorum noticiam has praesentes earumve continenciam pervenire continet, salutem. Cum, prout publica fama refert testanturque plurimi digni fide, Marchio Montisferrati, Dei timore depulso suaeque animae salute rejecta, non contentus quod subdole ac cum proditoriis nefandissimisque cautellis et maliis perquisitis, civitatis, dominii districtusque nostrorum Januensium de facto nuper dominium occupavit, in ipsiusque usurpatione illata publice super Evangelia sancta Dei, ut suum intentum nequissimum valeret facilius sub ficticiis adinventionibus perimplere, juravit, atestando quod dilectus et fidelis consiliarius et cambelarius noster Johannes Lemengre miles Franciae malescalus, ac pro nobis in jam dictis civitate, dominio ac districtu nostris Januensium gubernator, qui de novo se ad Mediolani et certas alias Italiae partes utilitate ac bono contulerat, vitam ibi amiserat corporalem, ejusque prorsus destructa fuerat comitiva, detestanda cumulans mala malis, adhuc asserere mendositer non pavescit, quod si ante tacta factura forent, ipsa daret effectui; et praesertim cum praetendat, quamvis falso, eadem nostri ex voluntate fecisse meremus, Nos de praelibato dominio non curare, quodque carissimus noster consanguineus dux Burgundiae sibi scripsit saepius et mandavit quod

in inceptis continuet; nam eundem super haec substinebit et probabit, adeo quod nos contenti erimus, habendo eadem tamquam grata. Nos igitur ne talibus nugis ficticiisque coloribus fides atque credentia praebetur a quocumque, quin imo intentionis ac voluntatis nostrarum et jamdicti nostri consanguinei Burgundiae ducis veredica et a rectitudinis semita nullatenus devians, super et de his inexhitabilis appareat et perveniat certitudo, vobis et vestrum singulis praesentium serie intimamus, testificando sub certo nos dictum consanguineum nostrum Burgundiae ducem, uti dominus consanguineus noster nobis veraciter affirmavit in hac occupatione, usurpatione, mendatiis, coloribus, adinventionibus et ceteris, quae per dictum marchionem facta et aserta sunt, ut praefertur, vehementer nec immerito displicentiam assumpsisse. Horum protestu marchionem ipsum et quospiam Januenses, qui sibi super hoc adhaesisse, subvenisse ac favorizasse adhaerereque ac dare auxilium, consilium vel favorem noscuntur, pro nostris malivolis, rebellibus et inimicis; nec non Januenses hujusmodi tamquam erga nos proditores et a fidelitate ac juramento, in quibus nobis districti erant, devios et perjuros notorie reputando, ipsosque sicut tales haberi volumus ubilibet et teneri, atque ipsis alterique eorum in et super praetactis nullimodam adhiberi fidem, sive alicui ex eisdem aut ipsorum mandatis et jussionibus comodolibet odediri. Quinimo si aprehendi valeant per nostros offitarios et subditos qualescumque, ordinamus et praecipimus una cum ipsorum bonis quibuslibet eos capi, arestari et sub fida duci custodia, nobis sive gubernatori praefato mittendos secure aut tradendos, prout casus exigerit, punituros. In cujus rei testimonium sigillum nostrum praesentibus litteris duximus apponendum. Datum Parisius, die quinto novembris anno Domini MCCCCVIII et regni nostri XXX.

Per regem ad relationem magni consilii, in quo cardinales de Barro, rex Navarrae, domini duces Buturiae, Burgundiae, Olandiae et Borboni, comes sancti Pauli, archiepiscopus ravan..... et plures alii erant. Amen.

IV. SACRAE ET EXCELLENTISSIMAE REGIAE MAJESTATI FRANCORUM.

Videre jam videmur, excellentissime regum, apud regias aures dominum Johannem Lemengre dictum Bunciquaum in partibus citramontanis regium locum tenentem immeritum et Januensium pro sacra majestate vestra gubernatorem indignum, ut cum gratitudine regia suaque pace loquamur, injustas de nostra innocentia susurare querelas. Sed nil facilius quam absentem, licet insontem, accusationibus deterrere. Quid enim potest innocens coram tantae majestatis aequitate timere, quae legum proverbio utens utramque dignabitur audire partem, nec praeveniens actor in judicio derogabit juri respondentis? At equidem non autumamus eundem ausum nisi per procuratorem ante regiam sublimitatem parere suorum pavidum scelerum ineffabilium, quae omnia serius enarrare longissimum foret. Verum pro causa nostra ex acervo demeritorum suorum aliqua brevi perstringemus stylo. Hic Bociquaus in suae gubernationis primordio Januam adveniens, licet favore regio, nostro tamen fulcitus robore armorum et pecuniae, observantiam nostrarum conventionum, prout tenebatur, jurare neglesit, jam animo concipiens in cives saevam exercere tyrannidem. Hoc substulit nostra devotio intuitu celsitudinis regiae, in qua tota nostrum pendebat spes, ob cujus reverentia inde graviora perpassi sumus; eundem humillime non ut gubernatorem sed regem coluimus, continuo sibi suaeque gubernationis stipendio triplicato; et quos honores, quae munera, quas congratulationes sibi suaeque consorti velut notissima satis explicare non expedit, ut nil grandius, nil decorabilius ipsi majestati regiae potuissemus efficere. Tantorum ergo ingrata mens ejus altiora recogitans, quorundam allectus blanditiis, intendere ad obtentum cyprici regni, ut se ipsum regem efficeret, cum maxima nostrum impensa magnum et praepotentem contra paravit exercitum, nobisque invitis se personaliter transtulit potentissima navium et galearum equitumque classe communitus; talisque fuit eventus, ut debuit, quod cypricis muneribus captus contra regem illum bello non usus est, imo turpibus initis foederibus inter ipsum regem et comune nostrum, maximam auri et argenti copiam nostris civibus

ab eodem rege debitam depositario nomine tenuit, in proprium usum proinde conversam; rediensque cum exercitu ipso pene morbis assumpto, insultum a Venetorum classe incauptus substulit, unde conflictum stragemque nobis ac inter hanc patriam et comune Venetiarum scandalum reportavit; et restaurata statim utrinque pace, tamquam latro subdolanus nobis insciis contra Venetos eosdem in mari praedam committi jussit, praedam sibi abjudicans, quod in dispendium nostrum indigne redundat, dum suis culpis sub illustri domino Sabaudiano comite ambarum partium arbitro pro ipsis Venetis contra nos florenorum quatuor et nonaginta milium sententia licet iniqua prolata sit. Ecce optima virtus gubernatoris, ecce laudanda pastoris provisio, qui pro tanto rege gubernans tot scelerum, tot nozarum pervicax non erubuit. Sed nec divinum evadet iudicium nec regiam censuram tantorum excessuum caterva. Civibus equidem januensibus omnibus e domibus arma auferri jussit publico recondenda palatio, ut tutius emereret tyrannus, quorum armorum valor ultra centum milium florenorum attingebat summam; ex quo Januensium virtus solita praecipue pro corona illa excellentissima Francorum suis in praeliis laudabiliter agere, usus armorum oblita et pene effoeminata est, armaque illa (heu pudor!) partim aut sublata, aut suo vel suorum officialium commodo fore venundata constat. Quid parvis immoramur? Majora recitari oportet. Urbem pisanam inter urbes italicas famosissimam, auro corruptus immenso, Florentinis subigi inhumanis permisit; nec his opus est testimonio, quae caelo et hominibus patuere. Adsit solum illustrissimus Burgundiae princeps et dux pro Pisanis apud diadema regium intercessor, cujus legatus dom. Girardus de Borbonio isthac propterea festinatus, quid nisi fraudes et dolos ab eodem gubernatore, imo potius destructore nostro potuit obtinere, voto frustratus Parisius rediens; quam ob rem quae Deo ingrata, quae miserandis Pisanis (proh dolor!) evenerint obticemus, ne lachrimis pietas regia torqueretur. Ommittimus singularum personarum caedes, damna et injurias elloqui, quibus tam in civili quam in criminali atrocissima suae iniquitatis rabies, Deo jureque spretis, delectata est. In creandis et eligendis officialibus communis nostri non merita civium, sed munera diligenter examinans, a rege Laudislao hoste

celsitudinis vestrae nuntios et legatos secreta suscepisse comperimus, omnia temptantem ut extremae suae avaritiae morem gereret. Offert sese tot pravitatum cumulis domini Gabriellis Mariae Vicecomitis miserabile fatum, quem in Janua falso accusatum ob seditionem solum decollari censuit, reliquis absolutis complicitibus, ut ejus amplissimam haereditatem rapax absorberet. Ac ne qua pars probri sibi intentata vacaret, non solum in corporibus, sed animabus dispendia struxit, dum pretio auri flexus contra conventiones nostras totam januensem nationem domini Petri de Luna sismatici obedientiae coegerit, unionis Ecclesiae sanctae causam alliciens. O virum vita dignissimum, o saluberrimum corporum et animarum medicum, utinam tantis meritis debita reddantur praemia! Hic octo fere annis hanc gubernavit, imo verius vacilavit urbem, maximis subiectam calamitatibus et aerumnis, cujus vires et pecunias exhausit in tantum ut languenti flobotomato reddatur similis, ultra scilicet summam mille milium et quingentorum milium aureorum florenorum excedente impensa pecunia, quae nec tanta restat huic patriae aere et commercii vacuatae; innumeras enim pecunias et tesaurus sub nomine regiae camerae a civibus acriter exigisse patet, de quibus magistri rationum ipsius camerae nullam, ut credimus, unquam habuere noticiam.

Verum ne prolixitate regias aures detineamus ulterius, mores istius nefandissimi Bociquai, et quae instanti anno patravit, quam breviter expediemus. Hic omnium mortalium arrogantissimus et immitis est, sicut superbiae, ita et suae sororis avaritiae filius praestantissimus, atrox, sagax, inquietus, mendax, versipelex, licet simularet rectum, tamen Dei ac juris neglector fideique fractor, cum opera non sequeretur aspectum. Divitibus ob eorum divitias benivolus et placidus, et pauperibus horridus, quibus nunquam aut raro miserebatur, ad eum aditus erat sub ferreis postibus duro servatis custode, qui regiae celsitudinis vestrae cuique apertissimus est, ut rarissime eidem possit exponi petitio vel querella. Tanta quippe fuit animi sui ellatio, quae superbiae Anibalis statim post canensem victoriam eundem adaequare possumus. Solus in consiliis civium omnia pro libito obtinebat, invitis nobis prae timore coactis, illud tragicum aspernens metrum: Minimum decet libere cui

multum licet; quod ad non parvam ignominiam nostram accessit, imo quod mirari et obicere possit excellentia vestra, tam enormes injurias et acre jugum perpessa non ausa fuerit sinceritas nostra queri, sed in deterius procidens, et per litteras et oratores nostros contra voluntatem et iudicia nostra laudavimus non laudanda, invisumque tyrannum postulavimus nobis praesidere perpetuo. In hac postremo civitate Catalanis aliquot publicam rapinam adegit, inanem obiciens causam, quod Portum marinum soceri sui in Provincia non servassent, cum quibus etiam hanc communitatem inimicam pene effecit, nostrorum non miserator incommodorum, praecipue dum ob argenti cupidinem faverit Vicecomiti Nerbonensi ad obtentum Sardineae insulae, sic quod omnibus mundi nationibus solum culpa sui reddebamur hostes, et nostra qua vivimus industria commerciorum carebamus. Insuper inter nosmet bellum gerere satagebat, impius insulam Chion, diu quibusdam claris civibus nostris a communi nostro comendatam, bellis et injuriis opprimendo. Sed quis calamus scribere, quae lingua digne proferre possit tot scelera, tot incommoda? Tandem nec amicorum nec inimicorum civium consilio adhaerens, praesumpsit quod vix imperatori aut regi licuisset pennis icariis volitare, et quod aegrum et molestissimum nobis erat, nostris pecuniis nostrisque stipendiis alienas subjugare provintias, discordem Lombardiam variis subjectam tyrannis paccare simulans, oppinansque alios vincere, qui se nec sua vincere vitia poterat. Demum nos inde gementes et inermes deseruit, Mediolanum profectus cum equitibus sex milibus; quo absente, temporis opportunitate captata, aemulus suus et noster comes Blandrate, Facinus Canis hinc et isthinc illustris dominus Marchio Montisferrati nostrae servituti compatiens et ipsius Bociquai lacessitus injuriis, cum potenti comitiva equitum peditumque ac rucolarum nostrorum praesidio urbem istam obsederant, clamantes domini Bociquai superbum propelli regimen. Nos quoque non parum et merito perterriti, timentes ipsam civitatem facile ab ipso comite expugnari et praedae committi, eodem statim sua sponte illinc abmoto comite, nostrae saluti providentes, ipsum illustrem dominum Marchionem velut coacti in civitatem advocavimus, quem in capitanium pro magnifico Comuni nostro per

annum unum elegimus, quemque vestrae majestatis carum et benivolum arbitramur, dispositi semper ad omnia concernentia regiae coronae decus et gloriam.

Has equidem litteras omni veritate refertas pro celeritate rei praemisimus, ore potius nostram relaturi querelam, ita quod ipse dominus Bociquaus a nobis non expulsus est, imo se ipsum expulit regii contemptor honoris. Quocirca clementissima benignitas vestra dignetur, quaesumus, tum pro justitiae cultu, tum honore proprio, dictum nefandissimum Bociquaum, tot patratorem scelerum, tot malorum causam, tot vitiorum vas capacissimum, aut mundo propellere, aut digna de meritis castigatione mulctare, nosque fidelissimos servitores inclitae majestatis vestrae solita et multo majori caritate et benivolentia confovere.